

سایت موزه بزرگ سنگ‌نگاره‌ها در خطر است

شکافتن ۸۰درصد سنگ‌نگاره‌های دهنل برای یافتن طلا

■ حدود ۸۰درصد از سنگ‌نگاره‌های ۹هزارساله دهنل در شهرستان بستک استان هرمزگان تخریب شده است. گفته می‌شود بخش عمده سنگ‌هایی که این سنگ‌نگاره‌ها روی آن طراحی شده، به صورت عمدی و در جست‌وجوی طلا شکافته می‌شود. با وجود این اما تاکنون مسوولان اداره میراث فرهنگی استان هیچ اقدامی برای محافظت از این آثار انجام نداده‌اند.
دهتل،روستایی از توابع شهرستان بستک استان هرمزگان منطقهای در جنوب ایران و در نزدیکی خلیج فارس است. این روستا امروز میان سه سایت باستانی «تنگ کارون و کارگر»، «جم و ریز» و «جهرم» قرار گرفته است. سنگ‌نگاره‌های دهنل در منطقه وسیعی از جنوب روستا واقع شده که دامنه آنها تا چند روستای اطراف نیز می‌رسد.این سنگ‌نگاره‌ها تنها بر گروهی از سنگ‌ها حک شده‌اند که لایه تیره‌رنگی بر سطح آنها وجود دارد و در اندازه‌های مختلف و به فاصله‌های کمی از یکدیگر روی زمین پراکنده‌اند و از سمت دامنه کوه به طرف روستا از تراکم آنها کاسته می‌شود.

کروی بودن بخش زیادی از این سنگ‌ها موجب شده است برخی افراد سودجو با تصور اینکه در میان سنگ‌ها طلا و اشیای باارزش وجود دارد آنها را شکافته و تخریب می‌کنند. رامی رفیعی فعال طرفدار میراث فرهنگی در شهرستان بستک و منطقه دهنل با اعلام این مطلب به CHN می‌گوید: «متأسفانه هیچ‌گونه محافظتی از این آثار نمی‌شود و به همین دلیل سارقان همیشه در کمین این آثار هستند و همیشه هم آثار مورد سرقت و تخریب قرار می‌گیرند.»

وی می‌افزاید: «با توجه به کروی بودن شکل این سنگ‌ها بیشتر این افراد تصور می‌کنند میان آنها طلا جاسازی شده و به همین دلیل سنگ‌ها را شکافته و تکه‌تکه می‌کنند. علاوه بر این بخش زیادی از سنگ‌نگاره‌هایی که روی سنگ‌های کوچک‌تر و قابل حمل نقش شده بود تاکنون به سرقت رفته‌اند. ما هم در همه این سال‌ها ده‌ها بار لزوم محافظت از این آثار را به مسوولان شهرستان و استان گوشزد کرده‌ایم اما دریغ از کمترین توجهی به این آثار.»

آن‌گونه که این‌ فعال مدنی طرفدار میراث فرهنگی تاکید می‌کند تاکنون بیش از ۸۰-۷۰ درصد سنگ‌های حاوی نقش سنگ‌نگارها در این

منطقه با همین هدف شکافته شده یا به سرقت رفته است. در حالی است که محوطه سنگ‌نگاره‌های دهنل بعد از تیمره در استان مرکزی بزرگ‌ترین محوطه در نوع خود است.

رفیعی می‌افزاید: «علاوه بر این مزیته که سایت سنگ‌نگارهای دهنل نسبت به سراسر نقاط کشور و دیگر نقاط جهان دارد، این است که در اکثر دیگر جاها سنگ‌نگاره‌ها در مناطق کوهستانی و دارای راه‌های دسترسی و عبور و مرور بسیار سخت و صعب‌العبور است، اما سنگ‌نگاره‌های دهنل در میانه یک دشت بزرگ و صاف قرار دارد و دسترسی به آنها برای گردشگران و دوستداران این نوع آثار بسیار راحت و آسان است. همچنین عبور یک جاده از وسط این محوطه‌ها کار را راحت‌تر کرده است.»
کارشناسان معتقدند جنس سنگ‌های منطقه دهنل دگرگونی است و قدمت نقوش آن در قیاس با نمونه‌های طیف سنجی شده در ایران به حدود ۹هزار سال پیش از میلاد می‌رسد.سنگ‌نگاره‌های دهنل تنها بر آن دسته از سنگ‌ها حک شده‌اند که لایه تیره‌رنگی بر سطح آنها وجود دارد. بخشی از سنگ‌نگارها دور تادور سنگ‌های گرد بزرگی حک شده‌اند که شکلی کرمانند دارند و لایه زیرین برخی از آنها که زیرزمین بوده روشن‌تر از لایه‌های بیرونی آنها و سفیدرنگ است. این سنگ‌ها در اندازهای مختلف و به فاصله‌های کمی از یکدیگر روی زمین پراکنده‌اند.

بر اساس پژوهشی که روی سنگ‌نگاره‌های دهنل انجام گرفته است نقوش این سنگ‌نگاره‌ها شامل حیوانات، انسان، نمادها و نشانه‌ها و گیاهان بوده است. نقوش حیوانات سنگ‌نگاره‌های دهنل شامل انواع بز، سبگ، اسب، روباه، شتر، گوزن، لاک‌پشت، خر یا گورخر، عقرب، ماهی، شیر و برخی حیوانات دریایی با چهارپایان نامشخص است. مانند تمامی سنگ‌نگاره‌های شناخته‌شده در ایران، بیشترین نقوش حیوانی این منطقه را نقش بز کوهی تشکیل می‌دهد.
به گفته کارشناسان کشور ایران یکی از غنی ترین کشورهای جهان به لحاظ داشتن سنگ نگاره های تاریخی است، به‌گونه‌ای که تاکنون در حدود ۵۰ هزار سنگ نگاره در استان‌های مختلف کشور شناسایی شده است. با این حال اما تا کنون هیچ گونه محافظت یا برنامه خاصی از سوی متولیان امور برای معرفی این آثار اجرا نشده است. گفته می‌شود سایت موزه سنگ‌نگارهای دهنل در استان هرمزگان دومین سایت موزه بزرگ ایران از این لحاظ است.

آرامگاه کوروش کوچک یا گور دختر، فرقی نمی‌کند، سازه‌اش درست مشابه آرامگاه کوروش کبیر است، تماما با سنگ ساخته شده و اندازه‌اش کوچک‌تر از آرامگاه کوروش است اما قدمتش به همان زمان دوران هخامنشیان برمی‌گردد.
این سازه هخامنشی زیبا از معدود بناهایی است که مشابه آرامگاه کوروش بزرگ در پاسارگاد ساخته شده. دکتر شاپور شه‌پزاری از باستان‌شناسان بزرگ کشور معتقد بود این آرامگاه به کوروش کوچک تعلق دارد. بومیان و روستاییان اطراف آن اما را به نام گور دختر می‌شناسند. گور دختر در سال ۱۳۷۶ با شماره ۱۸۹۷ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسیده است.

از سویی بر اساس قانون هرگونه دخل و تصرف در حریم آثار ثبت‌شده در این فهرست تا شعاع صدمتری جرم محسوب می‌شود. این قانون اما برای گور دختر معنای خاصی ندارد، چرا که خانه‌ها و تجهیزات روستاییان در دشت «میانکوهی پشت پَر» در تنگ ارم بوشهر لحظه به لحظه عرصه را بر بنای «گور دختر» یا آن‌گونه که برخی باستان‌شناسان معتقدند آرامگاه «کوروش کوچک» تنگ کرده و حریم قانونی این بنا در محاصره ساخت و ساز قرار گرفته است به گونه‌ای که روستاییان منطقه، اطراف این آرامگاه به ساخت و ساز خانه برای خود و آغل برای گوسفندان‌شان اقدام کرده‌اند.

حلقه محاصره تنگ تر می شود

حلقه محاصره بر این بنای هخامنشی هرلحظه هم تنگ‌تر و تنگ‌تر می‌شود، با این حال میراث فرهنگی استان بوشهر که وظیفه محافظت از این بنای تاریخی را بر عهده دارد تاکنون اقدام خاصی برای رعایت و حفظ حریم آن نکرده است.

در عوض گفته می‌شود روستاییانی که خانه‌هایشان را در همسایگی این بنا برپا کرده‌اند و لحظه به لحظه متر به متر به آن نزدیک‌تر می‌شوند خود وظیفه حفاظت از آن را بر عهده دارند البته آن‌گونه که شاهدان عینی این آرامگاه هخامنشی به شرق گفته‌اند حساسیت این روستاییان برای نگهداری از این بنا به ویژه در شرایطی که میل بیمارگونی‌ای در برخی از هموطنان برای تخریب و غارت آثار تاریخی شایع شده، در نوع خود مثال‌زدنی است. با این همه اما طبیعتا شیوه محافظت افراد روستایی منطق بر اصول کارشناسی و علمی محافظت از آثار تاریخی نیست، نشان به آن نشان که در این میان رعایت حریم منظری اثر به هیچ‌وجه جدی گرفته نشده است. همچون عمارت و کوبیده‌های روستاییان پشت پَر در تنگ ارم بوشهر به چندمتری این بنای زیبای بازمانده از عهد هخامنشیان رسیده و اگر وضع بر همین منوال ادامه یابد بعید نیست چندی دیگر آرامگاه کوروش کوچک در میان آبوهوی از خانه‌های روستایی ناپدید شود.

دشتی که روستا شد

این دشت تا حدود ۲۰ سال قبل کاملا خالی از سکنه بود و تنها در فصل‌های گرم سال میزبان عشایری بود که برای گذران تابستان‌های گرم جنوب به این منطقه کوچ می‌کردند، با گذشت زمان و رخ بر بستن فرهنگ کوچ و کوچروی، عشایر یک‌جانشین شدند و چه جایی بهتر از این دشت زیبا و خوش آب و هوا، پس از استقرار و اسکان بی‌ضابطه عشار و کوبیده شدن اولین کلنگی که با نیت ساخت خانه در این تنگه بر زمین خورد خدمات‌رسانی از جمله برق و آب به این روستا آغاز شد و همین مساله روز به روز بر جمعیت روستا اضافه کرد. در این میان اما اداره میراث فرهنگی استان بوشهر که از وجود این آرامگاه در دل این دشت مطلع بود اقدام خاصی برای محافظت از حریم اثر در برابر میل خانه‌سازی روستاییان نکرد.

جالب آنکه در مسابقه تنگ کردن و تجاوز به عرصه این بنای تاریخی پیش از آنکه روستاییان خانه‌های خود را به ۲۰۰متری آن نزدیک کنند این اداره برق منطقه بود که چند سال پیش با به زمین نشاندن تیرهای چراغ برق در فاصله چهارمتری بنا مقام نخست را در برهم‌زدن حریم این بنا به خود اختصاص داد و البته هیچ تذکری نیز از سوی هیچ مرجعی دریافت نکرد.

وضعیت آرامگاه هخامنشی نامناسب است

کوروش کوچک در محاصره آغل گوسفندان و خانه روستایان

صدرا محقق

می‌توان گفت افزایش ساخت و ساز در اطراف گور دختر تنها نتیجه بی‌توجهی به این محوطه و عدم نظارت بر وضعیت آن است زیرا برای جلوگیری از تجاوز به حریم آن در دشت وسیعی که می‌توان به راحتی ساخت و ساز روستاییان در آن را به هر سمتی سوق داد کار سخت و ناممکنی نیست. اما این کار صورت نگرفت تا همسایگان محلی گور دختر هر روز به آن نزدیک‌تر شوند.

وقتی گور دختر کشف شد

براساس منابع موجود گور دختر را ابتدا یک باستان‌شناس بلژیکی به نام «لویی واندنبرگ» در سال ۱۳۳۹ خورشیدی کشف کرد. واندنبرگ خود معتقد بود گوردختر قبر «چیش پیش» یا کوروش اول (جد کوروش کبیر) است اما گمانه‌ها در مورد این بنا فراوان است. وجود آرامگاه «ماندانا» مادر کوروش و «اتش سا» دختر کوروش برخی دیگر از گمانه‌ها درباره این بنا هستند.

معماری بنای گور دختر درست مشابه آرامگاه کوروش در پاسارگاد اما در مقیاسی کوچک‌تر است. کل بنا از ۲۴ قطعه سنگ در ابعاد مختلف ساخته و به‌وسیله بست‌های دم چلچله‌ای به یکدیگر متصل شده‌اند. در ساخت این بنا مانند دیگر سازه‌های ساخته‌شده توسط معماران هخامنشی هیچ‌گونه ملاتی به کار نرفته است. بر بالای این مقبره قسمتی فرورفتگی شبیه به یک قاب وجود دارد که احتمالا جایگاه قرار گرفتن کتیبه‌ای مربوط به آن بوده است. ارتفاع واقعی بنا چهار مترنیم است و در درون اتاقک بنا حوضچه کوچکی وجود دارد.

مرمت اصولی

خوشبختانه گور دختر در اوایل دهه ۸۰ از سوی یک تیم مرمت آثار تاریخی به سرپرستی «حسن راه‌ساز» به صورتی ویژه مرمت و احیا شد که بنا به گفته کارشناسان این پروژه از جمله کارهای موفق این تیم مرمت بوده است. مرمت‌گران گور دختر برای مرمت و احیای آن تمام ۲۴ قطعه سنگ بنا را پیاده کرده و برخی قطعات آن را که دچار رانش و جابه‌جایی یا ناپدید شده بودند اصلاح یا با قطعات جدید سنگن جایگزین کردند. بر اساس اصول کارشناسی باید در مرمت بناهای باستانی تفاوت قطعات جدید با قطعات اصلی بنا معلوم باشد که این اصل در مرمت بنای گور دختر به خوبی از سوی تیم مرمت رعایت شده بود. پیش از شروع کار یک

وی می‌افزاید: «در یکی از همین اقدام‌ها در فاصله پنج متری پشت بنای گور دختر یک چرخ‌برق نصب شده، در حالی که براساس قانون هرگونه ساخت و ساز و احداث بنا و اثر جدید در حریم آثار تاریخی ثبت ملی ممنوع است. در اقدامی دیگر متأسفانه اداره میراث فرهنگی بوشهر فردی را که در نزدیکی و فاصله ۲۰متری بنا اقدام به ساخت خانه و آغل گوسفندان کرده است برای محافظت از این ساختمان کرد. در حالی که ساخت و سازه‌ای انجام‌شده بیشترین آسیب‌ها را به حریم منظری بنا وارد کرده است.»

نصب تیر چراغ‌برق در فاصله چهارمتری آرامگاه

آرامگاه کوروش کوچک در میان خانه روستاییان

اقدام آسیب‌زا برای جلوگیری از آسیب فرو کردن میخ فولادی در سنگ‌های معبد آناهیتا

■ خبرگزاری میراث : متولیان پایگاه میراث فرهنگی شهر تاریخی بیشاپور در شهرستان کارزون استان فارس برای هدایت مسیر بازدیدکنندگان نوروزی با فروکردن میخ‌های بزرگ فولادی در میان سنگ‌های پرستشگاه ساسانی آناهیتا و بستن و محکم کردن طناب‌های بزرگ به آن به این بنای تاریخی آسیب وارد کردند.

این اقدام با اعتراض برخی بازدیدکنندگان از این محوطه تاریخی همراه شد. بیشاپور یکی از شهرهای باستانی ایران در نزدیکی شهرستان کارزون و در استان فارس است که در زمان ساسانیان ساخته شده، اما امروزه تنها ویرانه‌هایی از آن برجای مانده است.

معبد یا پرستشگاه آناهیتا به صورت مکعبی است که هر یک از اضلاع آن قریب ۱۴ متر طول دارد و از سنگ‌های حجاری‌شده با ابعاد مختلف و بدون ملات به صورت دوجداره ساخته شده است. این بنا با الهام از سبک معماری دوره هخامنشی ساخته شده و به وسیله بست‌های آهنی به یکدیگر قفل و بند شده‌اند.

معبد آناهیتا فاقد سقف مسطح است. این معبد را در عمق شش‌متری از زمین‌های اطراف خود ساخته‌اند تا تاب رودخانه شاپور به درون آن سراریز شود. معبد بیشاپور سمبل یک پرستشگاه آب است. این معبد نه تنها از نظر معماری، بلکه از نظر رعایت دستگاه‌های تنظیم و تقسیم و کنترل آب نیز فوق‌العاده است.

با این حال اما مسوولان و متولیان پایگاه میراث فرهنگی بیشاپور در تعطیلات نوروزی بدون در نظر گرفتن ارزش‌های تاریخی و معماری این بنا میخ‌های بزرگ و فولادی در دیوارهای آن فرو کردند.

این میخ‌ها برای تعیین مسیر عبور بازدیدکنندگان از شهر تاریخی بیشاپور و نصب کردن طناب‌هایی به آن در دیوارهای معبد آناهیتا فرو شده است. در همین رابطه دارا بهمنش فعال میراث فرهنگی که در تعطیلات نوروزی از بیشاپور و معبد آناهیتا بازدید کرده و از این اقدام نامسوولانه عکس و فیلم تهیه کرده بود، می‌گوید: «متأسفانه دورتادور پرستشگاه آناهیتا با فرو کردن میخ‌های بزرگ فولادی طناب‌هایی کشیده بودند که به باور خوشان

برای جلوگیری از فرسایش آثار تاریخی این کار را انجام داده بودند، غافل از اینکه همین میخ‌ها بیشترین آسیب را به این اثر تاریخی وارد کرده است.» بهمنش در ادامه می‌افزاید: «من در اعتراض به این اقدام مسوولان پایگاه به نگهبانی که در محوطه حضور داشت این مساله را گوشزد کردم، اما جوابی که او به من داد این بود که حالا مگر چه شده است! با شنیدن این جواب نمی‌دانستم گریه کنم یا یخندم. البته من معتقدم این بی‌مالتی نسبت به آثار تاریخی و فرهنگی در اغلب ما ایرانیان وجود دارد، با نسبت به داشته‌های خودمان دلسوز نیستیم و برای این کار هم عذر بدتر از گناه می‌آوریم.»

این فعال میراث فرهنگی در ادامه با اشاره به ارزش‌های معبد آناهیتا می‌گوید: «پرستشگاه آناهیتا که آن میخ‌ها را بر دیوارش کوبیده‌اند به آناهیتا فرشته پالسدر آب پیشکش شده و ساختاری است نشان‌دهنده مهندسی شگرف آن روزگار که هنوز به‌گونه‌ای در خور به فرزندان این آب و خاک شناسانده نشده است. زمان مسوولان این میخ‌ها را بر ساختمانی از روزگار ساسانیان کوبیده‌اند تا با بستن آن طناب‌ها راه بازدیدکنندگان را ببندند که مبدا فرسایشی رخ ده‌د!»

شهر بیشاپور از قدیمی‌ترین شهرهایی است که تاریخچه ساخت آن به صورت مکتوب در سنگ‌نوشته‌ای موجود است. بیشاپور در شمال شهر کارزون قرار گرفته و از شهرهای خوش‌آب و هوا و دارای طراحی و مهندسی ویژه آن روزگار بوده. بیشاپور تا قرن هفتم هجری آباد و مسکونی بوده است و پس از آن ویران شده است. بیشاپور گنجینه‌ای از آثار ارزشمند ساسانی مانند معبد آناهیتاست.

این شهر به سال ۲۶۶ میلادی و به دستور شاپور اول پادشاه ساسانی ساخته شده است. پس از پیروزی شاپور بر وال‌رین امپراتور روم، شاپور دستور داد در ناحیه‌ای خوش‌آب و هوا بر سر راه تخت جمشید به تیسفون شهری بنا کنند. این جاده در زمان هخامنشیان، شهرهای تخت جمشید و استخر را به شوش وصل می‌کرد. شاپور نام خود را بر این شهر نهاد. بر اساس اسناد به دست‌آمده معماری از اهالی سوره قدیم به نام آب‌سای طراحی بیشاپور بود.